

AFROAMERICANS I ECOLOGIA INTEGRAL

RAFAEL SAVOIA

Centre Afrocolombià d'Espiritualitat, Bogotá, Colòmbia

Els afrodescendents, d'ahir i d'avui, han revelat la seva cosmovisió a través de l'oralitat més que no pas amb els escrits, i han aportat significativament amb la seva vida a allò que avui anomenem ecologia integral.

L'Àfrica va venir esclavitzat a Amèrica, desposseït de tot. Les condicions de desigualtat jurídica entre els esclaus i els esclavistes s'estenia a la possessió de la terra. L'esclavitzador i propietari ho era tot, tenia la terra, les mines, els rius, l'aigua. Als esclaus negres fugitius, el règim els considerava rebels que vivien de manera salvatge en regions inhòspites. Ben al contrari, pertanyia als colonitzadors el món "civilitzat" on es tractava els negres i els indis com a animals.

Malgrat tot, els seus descendents van aconseguir resistir i conservar trets fonamentals de la seva forma de viure, sentir i pensar, les seves creences i déus, la manera de relacionar-se amb la natura i el món. Els esclavitzats van enriquir-nos amb el profund concepte de la seva dignitat i llibertat, en fugir-se com a *cimarrons* a les selves on fundaren pobles lliures, anomenats *palenques*. Allà el govern era compartit, la propietat era col·lectiva, i la seva relació amb la natura obeïa a les creences i energies ancestrals que els van permetre viure com a persones lliures.

El problema de la propietat i distribució de la terra va aguditzar-se amb la independència *dependent* i les conseqüències es paguen fins avui dia a diversos països. Hi ha polítiques que generen riqueses a companyies estrangeres, com les mineres i palmeres, mentre a les comunitats tradicionals les deixen més pobres, amb els seus territoris devastats per la maquinària i els seus rius contaminats amb mercuri i productes químics. El papa Francesc va dir als indígenes de Mèxic: "entre els pobres més abandonats i maltractats, hi ha la nostra oprimida i devastada terra, que gemega i pateix dolors de part".

Joan Pau II, reprentent la paraula de Pau VI a Kampala, va reconèixer els rics valors espirituals dels pobles africans en sol·licitar: "Doneu-nos

els dons de la Negritud", fonamentals per a una visió ecològica integral de respecte a la terra, com a do de Déu per a tot el grup familiar, per a la comunitat, per al poble. En aquesta línia, el papa Francesc ens anima a "acudir a les diverses riqueses culturals dels pobles, a l'art i la poesia, a la vida interior i a l'espiritualitat" (LS 63). Les cultures tradicionals han influenciat el pensament i el sentir llatinoamericà que és a la base d'alguns documents dels bisbes del continent i del mateix papa Francesc. Com suggereix Boff, considerem l'ecologia integral, ambiental, social i mental, tal com és viscuda per les Comunitats Tradicionals Afroamericanes:

– L'afroamericà es considera cuidador i part de l'**ambient** que l'envolta: selves, riu i mar a les costes atlàntiques i pacífiques, muntanyes i erms dels Andes a l'Equador, Perú i Bolívia. No obstant, els afroamericans i els indígenes encara estan considerats com els últims.

L'estreta vinculació d'alguns grups afro a la terra la demostra "llombrigolada", una pràctica d'origen africà. Segons l'antropòleg Jaime Arocha, es desenvolupa en dos moments: "quan algú neix la mare enterra la placenta i el cordó umbilical a sota de la llavor d'algun arbre escollit per ella i conreat... Abans de realitzar el ritus, els pares escullen un animal, planta o mineral les qualitats del qual passaran al nen/a; s'aniran incorporant a partir que s'escampin les respectives pólvores sobre la cicatriu umbilical. Per això, és usual que en observar algú la gent intenti inferir com va ser llombrigolat" (www.banrepcultural.org/blaavirtual/antropologia/omblig/18.htm).

No oblidem que la majoria de la població afroamericana ha migrat als **suburbis** de les grans ciutats del Continent. Els motius principals són la violència de les forces il·legals, la invasió de colons, els megaprojectes governamentals i la penetració de les multinacionals. A la ciutat els afros s'ubiquen en sectors marginats, titllats sovint com a "barris de negres", i s'estableix alguna forma de relació d'allò social amb la territorialitat. Les organitzacions de

barri tenen una relació entre si i amb les altres pel que fa a allò cultural, religiós, la feina, l'educació, etc. i aporten una vitalitat nova a través del seu estil de vida, de la seva música i de les seves especialitats culinàries i artístiques: "L'afroamericà no necessita un lloc especial per trobar-se amb Déu, perquè Déu ho comprèn tot i tot es mou gràcies a ell. De manera que els diversos moments de la vida, com treball, esport, família, reunions, música... estan impregnats d'aquesta energia vital, de l'esperit de Déu, que anima totes les coses" (*Pastoral Afro*, Quito).

- La filosofia de les comunitats tradicionals negres, pel que fa a **allò social**, estan en sintonia amb l'ecologia integral. El papa Francesc afirma: "tot plantejament ecològic ha d'incorporar una perspectiva social que tingui en compte els drets fonamentals dels més postergats".

La terra no és pas només per a un, és de la comunitat, en consonància amb la màxima africana "jo sóc, perquè som", que va permetre i permet una supervivència col·lectiva en comunió. Al respecte, el Consell Comunitari Major de l'Associació Camperola Integral de l'Atrato (Colòmbia) afirma que: "les comunitats negres defineixen el seu territori com una part fonamental de la vida; per això l'hem defensat i conservat, a tal punt que se'ns dona la categoria d'autoritat".

- Pel que fa a l'**ecologia mental**, alguns experts parlen d'*ansietat per inferioritat*. Tot i que han passat segles, a molts d'afroamericans se'ls crea ansietat en el seu exercici en diferents àrees, a causa del prejudici d'inferioritat que existeix sobre i contra ells, el que ha donat origen a estereotips que distorsionen l'imaginari col·lectiu.

Els afroamericans prenen l'ecologia en un sentit integral, del que en brota també la necessitat d'organitzar-se per obrir-se camí i ser protagonistes en una societat globalitzada i hostil.

- Una expressió del poble és el **moviment negre** llatinoamericà, que lluita perquè els governs de torn, especialment els que es defineixen a les seves constitucions com a multiètnics i pluriculturals, respectin els territoris ancestrals i els sabers tradicionals pel que fa a les formes de transmetre cultura, de conrear, pescar, caçar i treballar a la

minería. No es tracta d'idealitzar les comunitats tradicionals afro, sinó de fer el possible per enfortir el seu actuar polític i la seva autonomia en la presa de decisions davant els processos que els afecten i ens afecten a tots. Una preocupació especial mereixien els processos impulsats per dones afrodescendents, ja que en alguns països no es compta amb un enfocament ètnic i diferencial. Tots units davant dels 'enemics' de la vida, del *bon viure*, de les petites comunitats.

Els **savis afros** es pregunten amb el 'joglar major Benildo de Tumaco, Colòmbia: Per què venen el que és de tots? En el pensament afro no hi cap aquesta forma d'actuar i, per això, els Consells comunitaris de les comunitats negres, com a guardians del territori, s'oposen als governs que miren només els acords amb el capital forà. A l'ambient ferit li correspon una humanitat ferida, que corromp i destrueix la natura. Els territoris afro i indígenes són els més ambicionats, perquè han estat més ben conservats i, per tant, encara mantenen les més grans reserves forestals, que constitueixen el pulmó de la humanitat.

A la **cultura** del poble afro, les expressions artístiques i religioses relacionades amb l'ecologia integral descobreixen a l'occidental una altra manera de viure la quotidianitat, d'acceptar la vida (els *chigualos*) i la mort (els *alabats*), i els sants protectors amb els *arrullos*, amb la *música de vent i de corda*.

Les coses van canviant perquè els nous actors afro i indígenes i les dones –que han preservat territoris a través de la diferent visió del món, de la pràctica d'una ecologia integral– proposen un altre món possible, en el que, de la *força vital*, emanen l'aire, la terra, el foc, les plantes, els animals i el propi ésser humà. Motivats a viure en un equilibri saludable i amb un desenvolupament sostenible mercès a una contemplació agraïda de la natura poblada d'*orixàs*, els afrodescendents es lliuren a la feina, el cant, l'alegria, la solidaritat, l'amor i la pau. Han contribuït amb el seu *ric patrimoni espiritual* a la recuperació dels valors de l'ésser humà –encara que ho reconeguem tard– i són part de la revolució cultural, humana i ecològica promoguda pel papa Francesc, que la Mare Terra i la Humanitat visquin. □